

Regeringskansliet
Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Diarienummer S2024/01502

Remissyttrande över betänkandet Stärkt stöd till anhöriga – Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga

Pensionärernas riksorganisation, PRO, har av Socialdepartementet beretts möjlighet att inkomma med synpunkter på betänkandet Stärkt stöd till anhöriga – Ett mer ändamålsenligt stöd till barn och vuxna som är anhöriga (SOU 2024:60). PRO tackar för möjligheten att yttra sig över förslagen.

Inledande synpunkter

PRO:s uppfattning är att det behövs bättre stöd och utbildning till anhöriga som vårdar äldre. Anhörigvård ska alltid vara frivillig och aldrig ett upplevt tvång för att kompensera för brister i vård och omsorg som ankommer på det allmänna.

Att vårda anhöriga är en mycket vanlig erfarenhet bland pensionärer i vårt land. Ovärderliga insatser görs, men här finns också betydande risker för vårdande anhörigas egen hälsa och välbefinnande. Det är därför mycket angeläget att anhörig-frågorna utreds och att stödet till personer som vårdar anhöriga kan utvecklas.

Vi delar helt utredarens utgångspunkt att det bästa stödet för anhöriga är att insatser från hälso- och sjukvården och socialtjänsten (äldreomsorgen) fungerar bra för deras närstående. Att verksamheterna har ett anhörigperspektiv är mycket viktigt, vilket också framhålls i betänkandet.

PRO vill framhålla att kommunerna enligt socialtjänstlagen är skyldiga att erbjuda stöd till anhöriga, men att motsvarande skyldighet saknas avseende regionerna. Det krav som finns i hälso- och sjukvårdslagen om att hälso- och sjukvården ska arbeta för att förebygga ohälsa bör utvecklas genom att även regionerna får en skyldighet att erbjuda anhöriga stöd. Här krävs ett förnyat initiativ från regeringen, där en utredare får i uppgift att utveckla hälso- och sjukvårdslagens krav på regionerna avseende stöd till anhöriga. En sådan utredning bör få i uppgift att lämna konkreta författnings-förslag.

Det är viktigt att understryka att bättre stöd till anhöriga har positiva effekter för jämställdheten mellan män och kvinnor. Äldre kvinnor utför ofta anhöriginsatser när mannen de lever med drabbas av dålig hälsa och sjukdom och de riskerar att påverkas negativt av att vårda och stödja en anhörig.

Vi uppskattar att utredningen synliggör att en stor del av stödet till anhöriga erbjuds i civilsamhället – i folkrörelser, patient- och brukorganisationer, föreningar och intresseorganisationer. Här finns en oerhörd resurs för det svenska samhället.

Yttrande över utredarens förslag

PRO har valt att yttra sig över några av förslagen och avsnitten i promemorian.

2.2 Begrepp

Betänkandet ger anledning att reflektera över begreppet anhörig och hur det används av offentliga aktörer. Ofta är det familjemedlemmar och nära släktingar som anses vara anhöriga och den förståelsen påverkar definitionen av begrepp som anhörigvård och -vårdare. Ett alternativt begrepp är närstående, som är ett mer inklusivt då det utgår ifrån vem den enskilde själv anser sig ha en nära relation till. I betänkandet och i gällande lagtext används begreppen anhörig och närstående som synonymer på ett delvis inkonsekvent sätt.

För de frågor som behandlas i det aktuella betänkandet framstår närstående-begreppet vara mer ändamålsenligt, då det knappast är relevant att avgränsa gruppen som behöver stödjas i sin omvårdande roll till familj och släkt. Grannar, arbets-kamrater (nuvarande eller tidigare), vänner och andra som en mottagare av frivilliga vård- och omsorgsinsatser själv bedömer vara närstående bör fullt ut kunna erkännas i sin roll och få adekvat stöd. Förändrade samlevnadsmönster såsom en hög andel singelhushåll kan antas innebära att det blir vanligare att personer utanför familj och släkt utför frivilliga omvårdnadsinsatser och det understryker vikten av en ändamålsenlig och ensad offentlig begreppsanvändning.

Regeringen bör överväga initiativ för att säkerställa att lagtext och andra relevanta författningar och den offentlig begreppsanvändning generellt utgår ifrån en inklusiv definition av personer som frivilligt ger vård och stöd till personer i sin närhet, till exempel genom att konsekvent använda begreppet närstående.

3.8.2 En anhörigkontakt ska erbjudas vissa anhöriga

PRO *tillstyrker* utredningens förslag att socialnämnden ska erbjuda en anhörig-kontakt till de personer som har ett särskilt behov av stöd och som vårdar eller stödjer en närstående som är långvarigt sjuk, äldre eller som har en funktionsnedsättning.

Redan i dag har kommunerna ett lagstadgat ansvar för att erbjuda stöd till anhöriga. Stödet är emellertid inte alltid individanpassat och skiljer sig kraftigt åt mellan kommunerna. Det är därför angeläget att lagstiftaren förtydligar hur stödet ska utformas på det sätt som här föreslås.

Anhöriga är olika och befinner sig i olika situationer. Det är därför rimligt att lagen reglerar att kommunens anhörigkontakt ska tillgodose den anhöriges behov av individanpassad information och vägledning samt individanpassat stöd med att planera.

PRO delar utredningens bedömning att det inte är ändamålsenligt att avgränsa vilka anhöriga som ska omfattas av förslaget av en anhörigkontakt. Detta bör i stället utgå ifrån den aktuella situationen.

3.8.3 Bestämmelsen i socialtjänstlagen om stöd till anhöriga behöver förtydligas

PRO *tillstyrker* utredningens förslag att bestämmelsen om socialnämndens skyldighet att erbjuda stöd till anhöriga i 5 kap. 10 § socialtjänstlagen förtydligas så att det framgår att anhöriga, förutom annat stöd, ska erbjudas information och vägledning.

Information och vägledning kan vara mycket värdefullt för anhöriga och det framstår därför som ändamålsenligt att förtydliga lagregleringen på det sätt som föreslås. Genom att rätten till information och vägledning skrivs in i lagen blir detta något som anhöriga kan förvänta sig få hjälp med, oavsett var i landet man bor.

3.8.4 Hälso- och sjukvården behöver bli bättre på att ha ett anhörigperspektiv, samt informera och involvera anhöriga

PRO *tillstyrker* utredningens förslag att hälso- och sjukvårdens verksamheter behöver utveckla riktlinjer, rutiner och arbetssätt för att i ökad utsträckning uppmärksamma, informera och involvera anhöriga.

Att hälso- och sjukvården blir bättre på att stödja anhöriga är angeläget. Här skulle det dock behövas en reglering om detta i hälso- och sjukvårdslagen.

6.4 En nationell anhöriglinje bör inte inrättas

PRO *väljer att inte ta ställning* avseende förslaget att en ny nationell anhöriglinje inte bör inrättas.

Det är möjligt att en ny dygnet runt-tillgänglig nationell anhöriglinje inte är rätt väg att gå. En sådan linje kommer att behöva kunna svara på en mycket bred uppsättning frågor från alla grupper av anhöriga. Det kan finnas anledning att i stället stödja existerande initiativ från i första hand aktörer i civilsamhället. Samtidigt är det viktigt att det allmänna säkerställer att det inte finns grupper av anhöriga som skulle behöva stöd och som inte erbjuds detta av existerande stödlinjer.

6.5 Riktat statsbidrag till stödlinjer för anhöriga

PRO *tillstyrker* utredningens förslag att regeringen bör anslå ytterligare medel till anhörigorganisationer för att de i ökad utsträckning ska kunna besvara frågor och samtal från anhöriga via telefon, chatt eller liknande.

Detta är mycket angeläget för att ge stöd till anhöriga, särskilt i ljuset av att utredningen förslår att en nationell anhöriglinje inte ska inrättas.

6.6 En informationsportal för anhöriga bör inrättas

PRO *tillstyrker* utredningens förslag att en nationell informationsportal där anhöriga kan få information och vägledning bör inrättas.

Det är ändamålsenligt att det allmänna tar initiativ till en informationsportal för anhöriga och att digital teknik används för detta ändamål. Det är inte lämpligt att en nationell informationsportal påverkas av privata vinstintressen.

Användarmedverkan och co-design bör vara en självklar del i varje ny design av samhällsviktiga digitala tjänster. Annars riskerar den digitala utvecklingen att bli både dyr och ineffektiv och inte fungera för alla. En sådan utveckling är inte acceptabel, varken ur jämlikhets- eller demokratiperspektiv.

Alla som designar och utvecklar enskilda digitala tjänster och de som upphandlar och fattar beslut om samhällstjänster måste utgå från ett användarperspektiv. För att tjänsterna ska bli enkla att använda oavsett funktionalitet krävs stor kunskap om kognitiv tillgänglighet hos alla som arbetar med digitala tjänster. De som ska använda de digitala tjänsterna bör vara med tidigt i designprocessen.

PRO tar inte ställning till hur en informationsportal ska utvecklas och av vilken aktör.

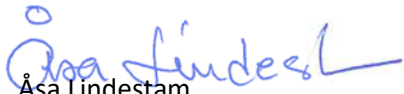
7.12.1 Jämställdhet och integrationspolitiska mål

Utredningen skriver att förslagen i betänkandet "kan leda till större positiv påverkan för kvinnor i den mån de erhåller en anhörigkontakt. Förslaget påverkar dock inte jämställdheten i sig."

Detta framstår som en märklig slutsats. Utredningen argumenterar övertygande för att förslagen kommer att gynna kvinnor, genom att de idag utför lejonparten av anhörigarbetet. Genom att förbättra situationen för anhöriga gynnas kvinnor och som grupp blir kvinnor därmed mer jämställda.

En väl utformad politik för stöd till anhöriga bidrar till uppfyllelsen av det jämställdhetspolitiska målet att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv och till jämställdhetspolitiska delmål om jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet och jämställd hälsa.

Stockholm, dag som ovan,

Åsa Lindestam

Ordförande Pensionärernas riksorganisation